

GELENEKTEN SAPMALARIN KİTABI: OSMANLININ GÖRSEL ŞİİRLERİ

Ahmet AKDAĞ*

1. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ**:

Şenödeyici, 1981 yılında Kocaeli’de doğdu. İlk ve ortaöğrenimi bu şehirde tamamladıktan sonra 1999 yılında lisans öğrenimi için Ankara’ya geldi. 2003 yılında Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl içinde Eski Türk Edebiyatı bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

Özer Şenödeyici, *Fevzî Divanı, İnceleme-Metin-Dizin adlı* yüksek lisans çalışmasını 2006 yılında tamamlayıp aynı alanda doktora öğrenimine başladı.

2010 yılında *Nâilî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin-İşlevsel Sözlük]* adlı çalışmayla doktorasını tamamlayan Şenödeyici, 2005-2011 yılları arasında Ahi Evran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde yardımcı doçent olarak çalışmaya başladı.

Şenödeyici, evli ve bir kız çocuğu babasıdır.

2. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ’nin Kitapları:

Şenödeyici’nin biri müşterek ikisi münferit olarak hazırlamış olduğu 3 kitabı bulunmaktadır:

- (M. Fatih Köksal, Orhan Kurtoğlu, Hasan Karaköse ile birlikte), *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri-Ahi Şecerenameleri, Beratlar, Vakfiyeler*, (Kırşehir: 2008, Kırşehir Valiliği Yayını).
- *Kilisli Ebû Beki Vahîd Divançesi*, (Konya: 2012, Kömen Yayınları).
- *Osmanlının Görsel Şiirleri*, (İstanbul: 2012, Kesit Yayınları).

3. Gelenekten Sapmaların Kitabı: *Osmanlının Görsel Şiirleri*:

Dil, beynin algı dünyası ile zihnin kurgu harmanında filizlenen duygu ve düşüncelerin sözcükler vasıtasıyla şekillendiği bir ifade biçimidir. Kimi duygu ve düşünceler, ağızdan çıkan seslerle telaffuz edilebileceği gibi jest ve mimiklerle de ifade edilebilirler. İnsan muhayyilesi,

* Arş. Gör.; Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, angelir.02@hotmail.com.

** Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ hakkındaki bilgiler yazarın http://ozerdust.at.ua/index/bilimsel_calismalar adlı kişisel sitesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

yeryüzünde mevcut olan canlı-cansız her varlığa, somut-soyut her kavrama bir ad vererek onları anlaşılabilir kılmıştır. Bunu yaparken de, sadece o varlığın ya da kavramın adını zikretmekle kalmayıp sözcüklere “cümle” bağlamında farklı anlamlar ve işlevler yüklemiştir. Bu şekilde sözcükler, cümle bağlamında bir araya gelerek tek başlarına ifade ettikleri anlamların toplamından farklı bir şey ifade ederler.

Sözcüklerin estetik bir değer ifade edecek şekilde bir araya getirilmesi, güzel sanatların söze dayalı dallarından edebiyatı meydana getirmiştir. Edebiyat, bir milletin sözcükler üzerinde oynadığı oyunların kurallarını tayin eden hakem vazifesini ifa etmektedir. Aynı zamanda edebiyat, kuşaklar arası iletişimi sağlayan dilin, sözlü veya yazılı olarak bayraktarlığını yapan bir münadi gibidir.

Osmanlı döneminin şiiri, belirli kurallara riayet edilerek kusursuz güzelliğin elde edilmeye çalışıldığı bir geleneğin mahsulüdür. Şiirin kuralları belirli olduğu için şairler, bıkır-i mana, bıkır-i mazmun gibi orijinal söyleyişlere ulaşma çabasıyla farklılıkları yakalamaya çalışmışlardır. Burada bahis konusu edilecek olan Özer Şenödeyici'nin “**Osmanlı'nın Görsel Şiirleri**” adlı eserinden hareketle ise, eski şiirde form ya da içerik dışında optik unsurların ön plana çıkarıldığı şiirlerin var olduğu görülmektedir. Şenödeyici bu kitabında, Osmanlı şiirinde görselliğe dayalı bir şölene bizleri davet etmektedir.

Özer Şenödeyici'nin **Osmanlı'nın Görsel Şiirleri** adlı kitabı Kesit Yayınları tarafından Ekim 2012 tarihi itibarıyla yayın dünyasındaki yerini almıştır. Toplam 199 sayfadan oluşan kitabın ISBN'si 978-605-4646-18-0 şeklindedir.

Şenödeyici'nin eseri **Ön Söz** (s. 1-4) bölümü ile başlamaktadır. Bu bölümde yazar, eserinin kaleme alınma serüvenini dile getirmektedir. Görsel şiire ilk kez bir cönkte rastladığını belirten Şenödeyici, daha sonra çeşitli mecmua ve divanlardan tarama yaptığını ve bunun neticesinde hayli malzeme elde ettiğini belirtmiştir. Şenödeyici, eserin yazılma sürecinde destek gördüğü çeşitli bilim adamlarına teşekkürlerini sunarak bu bölümü nihayete erdirmiştir.

Eser, **Giriş** (s. 7-81) ve **Osmanlı'nın Görsel Şiirleri** (s. 85-184) olmak üzere iki ana başlık etrafında teşekkül etmektedir. **Giriş** bölümü, “Şiirde Görsellik ve Klâsik Türk Şiirinde Görsel Öğeler (s. 7-36)” ile “Osmanlı'nın Görsel Şiirlerinin Edebî ve Kültürel Kaynakları (s. 37-81)” şeklinde iki alt başlıktan oluşmaktadır..

“**Şiirde Görsellik ve Klâsik Türk Şiirinde Görsel Öğeler** (s. 7-36)” bölümünün “Görsel Şiir Kavramı ve Modern Görsel Şiirler (s. 7-25)” alt başlığında; görsel şiir kavramının

ne anlama geldiği¹, modern görsel şiir kavramından ne anlaşılması gerektiği, günümüzde bu kavramın nasıl değerlendirildiği, bazı araştırmacıların görsel şiiri nasıl tarif ettikleri (Eleanor Berry, Karl Kempton, Kayahan Özgül vb.), görsel şiirin ilk örnekleri olarak sayılabilecek metinlerin hangileri olduğu, modern görsel şiirlerin ilham kaynakları gibi hususlar üzerinde durulmaktadır. Modern görsel şiirin Türkiye’deki temsilcileri, teknolojinin sağladığı imkânlarla yazılan modern görsel şiirlerin klâsik Türk edebiyatındaki örneklerinden farkları gibi mevzular da bu başlık altında değinilen diğer konulardır. Bu bölümün ikinci alt başlığı olan “Klâsik Türk Şiirinde Görsel Öğeler (s. 25-36)” kısmında ise yazar, görsel şiir olarak nitelendirilebilecek istiflere yer vermiştir.

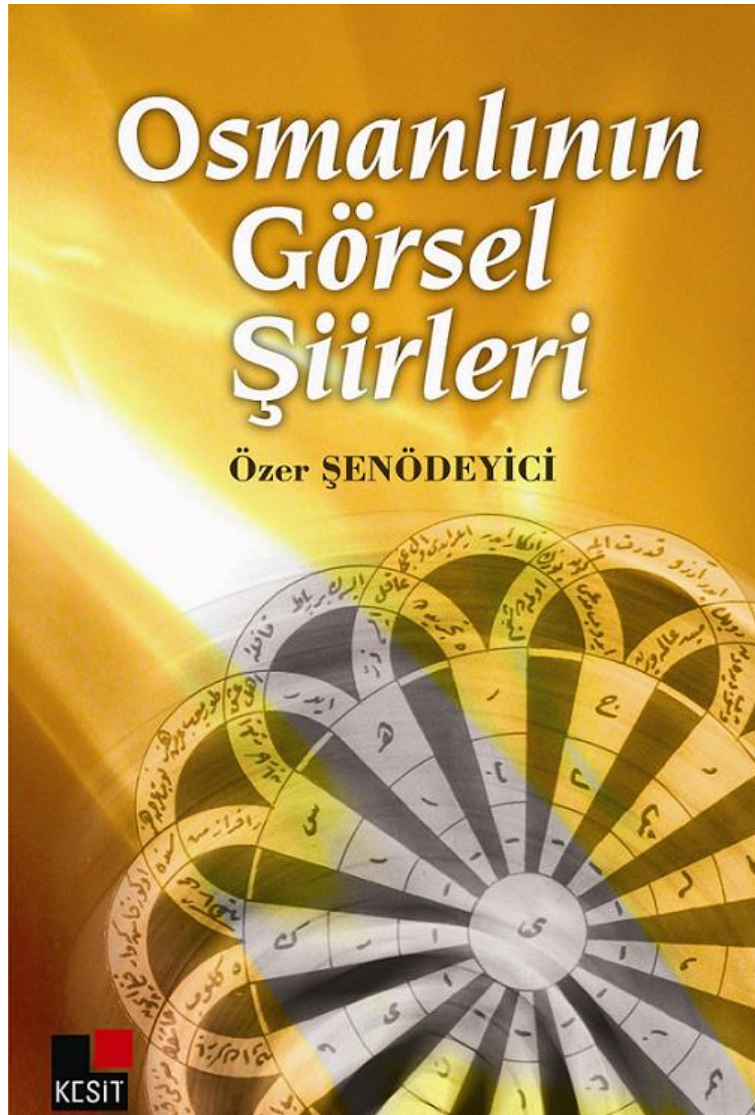

Foto: Özer Şenödeyici'nin *Osmanlı'nın Görsel Şiirleri* adlı kitabının ön kapağının görüntüsü

¹ Yazar görsel şiiri şöyle tanımlıyor: “Şiirde, göz, kulak, ten gibi duyu organlarına hitap eden kimi unsurların ön plâna çıkarılması; bu şiirleri somutlaştırma / cisimleştirme çabası olarak düşünülebilir (s. 10).”

“**Osmanlı'nın Görsel Şiirlerinin Edebî ve Kültürel Kaynakları** (s. 37-81)” bölümünde yazar, Osmanlı şiirinin görsel öğelerinin bulunduğu kaynaklardan (Bahrü'l-Maârif, mecmualar, divanlar vb.) bahsettikten sonra, dört ayrı alt başlık açarak Osmanlı şairlerinin niçin görsel şiir yazdıklarını ve görsel şiirleri oluştururken geleneğin hangi unsurlarından faydalandıklarını gözler önüne sermektedir. Bu alt başlıklardan “Hüner Gösterme, Şiirde Anlamı Gizleme ve Bilmece Oluşturma Amacıyla Görsellikten İstifade Etme (s. 40-51)” kısmında, şairlerin mananın üzerini örterek hünerlerini sergilemeye çalıştıkları ve bunun için görsel öğelerden yararlandıkları söylenmektedir. Araştırmacı, çeşitli kaynaklardan elde ettiği görsel öğeleri söylediklerine delil olarak sunmaktadır. “İslâm Hat Sanatı (s. 51-58)” kısmında, hat sanatının Osmanlı şiirinde kullanımını örnekleyen birkaç şiire yer verilmiştir. “Gizemli İlimlere ve Diğer İnanışlara Dair Çizimler ve Tablolar (s. 59-73)” kısmında, görsel şiir ile okült (gizemli) ilimler arasındaki münasebetler, örneklerle mevzubahis edilmiştir. Yazar, bu iki tür arasındaki ilgiyi şöyle dile getirmektedir:

Hayatın her alanında kendisine bir kullanım alanı bulan şiir, büyü metinlerinin deşifresinde ya da tesirinin artırılmasında, başvuru bir kaynak olmuştur. Esasen, belîğ sözlerin bizatihi ‘sihir’ kategorisinde değerlendirildiği bu şiir geleneğinde, birçok beyitte gizemli ilimlerin izleri bulunabileceği gibi, ilgili hususa tahsis edilmiş müstakil edebî eserlere rastlamak da mümkündür (s. 60-61).

Bu bölümün son alt başlığı olan “Müstensih Müdahaleleri (s. 74-81)” kısmında ise, müstensihlerin metni çoğaltırken yazıya estetik bir görünüm kazandırmak gayesiyle çeşitli görsel öğelere başvurduklarından bahsedilmektedir. Yazar bu kanısını, Neylî'ye ait bir şiirin son bendi ile Yunus Emre'ye ait bir ilâhinin yukarıdan aşağıya doğru baklava dilimleri şeklinde istiflenmesi gibi örneklerle desteklemektedir.

Kitabın ana bölümlerinden **Osmanlı'nın Görsel Şiirleri** (s. 85-184) başlığı altında “Bir Nesneyi Resmeden Görsel Şiirler: Müşeccerler (s. 85-106)” ve “Geometrik Biçimli Görsel Şiirler (s. 107- 182)” alt başlıkları mevcuttur.

“**Bir Nesneyi Resmeden Görsel Şiirler: Müşeccerler** (s. 85-106)” başlığında; müşeccerin terim olarak anlamı, müşeccer tarzındaki şiirlerin kuruluş biçimi, Arap ve İran kaynaklarında müşeccerin işlevi, İslam öncesi Türk ağaç kültü anlayışının müşeccerin klasik Türk şiirindeki kullanımına etkisi, müşeccerlerin mehdiye türü ve kaside nazım biçimi ile ilişkisi, klasik Türk edebiyatına ait müşeccer örnekleri ve bu örneklerin okunuş biçimleri gibi mevzular açıklığa kavuşturulmaktadır.

“**Geometrik Biçimli Görsel Şiirler** (s. 107- 182)” başlığı, “Dörtgen Biçimli Görsel Şiirler (s. 107-164)” ve “Dairevî (Müdevver) Görsel Şiirler (s. 164-184)” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. “Dörtgen Biçimli Görsel Şiirler (s. 107-164)” kısmı, bir isim ya da tamlamanın metnin okunuşu için gerekli şifreyi barındırdığı dörtgen şeklindeki şiirler, mısraların hem başının hem de sonunun merkez harfe, müşterek kullanılan harflerle bağlandığı görsel şiirler, iç içe geçmiş dörtgenler oluşturan görsel şiirler, dörtgenin köşelerine merkezden bir mısranın uzandığı görsel şiirler şeklinde dört alt başlık ve her başlık için seçilen örneklerden müteşekkildir. “Dairevî Görsel Şiirler (Müdevver) (s. 164-184)” kısmında ise, ‘mim’ harfinin merkeze alınmasıyla daire şeklinde oluşturulan görsel şiirler, elif ve ayn mekezlî dairevi görsel şiirler, hem başta hem sonda aynı harfe bağlanan daire şeklindeki görsel şiirlerden bahsedilmektedir.

Eserin **Sonuç** (s. 183-184) bölümünde yazar, eseri hakkında genel bir değerlendirme yapmaktadır. Yazar, klâsik Türk edebiyatında örnekleri görülen görsel şiirin bir akım oluşturacak mahiyete sahip olmadığını belirtir. Araştırmacı, günümüzde görsel şiir örneklerinden nasıl faydalanılabileceği sorusuna ise en güzel cevabı günümüz şairlerinin vereceği umidini de bu bölümde dile getirir. Yazar, Osmanlı dönemi şairlerinin, görsel şiire başvurmaları ile ilgili düşüncesini ise şöyle açıklar: “Anlaşılan o ki şiirde deneysel bir hüner göstermek isteyen Osmanlı şairleri, çeşitli lafız sanatlarına bağlı olarak duygu değerinin yanı sıra duygu değeri de taşıyan şiirler ortaya koymuşlardır (s. 184).”

Eserin **Kaynakça** (s. 185-1193) bölümünde yazar, evvela yararlandığı matbu eserleri, sonra internet kaynaklarını ve en son olarak da yazma eserleri sıralamaktadır. Yazar, kitabın sonuna eklediği **Özel İsim İndeksi** (s. 195-199) ile eserin muhteviyatına dair yapılacak aramalarda kolaylık sağlamıştır.

Şenödeyici, Osmanlı şiirinde doğrudan göze hitap eden şiirleri ihtiva ve izah eden her kesimden insanın okuyup anlayabileceği bir eser vücuda getirmiştir. Klâsik Türk edebiyatı hakkında farklı bakış açılarıyla oluşturulan bu tarz eserler, dönemin şairlerinin şiir sanatı ile ilgili maharetlerinin gün yüzüne çıkarılması açısından son derece önemlidir. Bu anlamda Şenödeyici’nin eseri, eski Türk edebiyatı çalışmalarına önemli bir katkı sağlamaktadır.